

AUGUSTUS'UN YAYILMACI POLİTİKASININ DOĞASI ÜZERİNE

ON THE NATURE OF AUGUSTUS' EXPANSIONIST POLICY

Esengül AKINCI ÖZTÜRK*

Makale Bilgisi

Başvuru: 10 Aralık 2017

Kabul: 27 Aralık 2017

Article Info

Received: December 10, 2017

Accepted: December 27, 2017

Özet

Roma tarihinde hiç kimse Augustus'tan daha fazla toprak fethetmemiştir. Peki, ama Augustus niçin sıkı bir emperyal dış politika izlemiştir? Tarihçiler bu konuda farklı teoriler geliştirmiştir. Genel olarak, savunmacı emperyalizm teorisi, Augustus'un aslında Roma'nın komşularına yönelik kasıtlı, saldırgan bir dış politikasının olmadığını, yayılmacı bir politika izlemesinin amacının Roma Devleti'ni ve müttefiklerini dış tehditlere karşı savunmak olduğunu öne sürer. Buna karşılık, ofansif emperyalizm teorisi ise, Augustus'un aşırı saldırgan bir tutumla bilinen tüm dünyayı fethederek topraklarına katmayı amaçladığını iddia eder. Bu makalede, Augustus'un emperyal yayılmacılığının nedeni hakkında öne sürülen bu ofansif görüş savunulacak ve Augustus'un aşırı agresif ve sınır tanımaz bir yayılmacı olduğu temellendirilmeye çalışılacaktır. Ayrıca, İ.Ö. 20'de Parthia Krallığı ile yapılmış olan diplomatik anlaşmanın, ofansif emperyalizm görüşü ile tutarlı olduğu da gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Roma İmparatorluğu, Augustus, Yayılmacılık, Savunmacı Emperyalizm, Ofansif Emperyalizm, Parthia.

Abstract

In Roman history, no one has annexed more territory than Augustus. But why did Augustus conduct an imperial policy? Historians have developed different theories concerning this issue. Roughly, the theory of defensive imperialism holds that Augustus did not really have an intended aggressive foreign policy toward the rest of

* Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Denizli eakinci@pau.edu.tr.

Rome's neighbors and that all he wanted was to defend the Roman State against external threats. Contrary to this, offensive imperialism claims that Augustus desired to aggressively conquer and annex the entire known world. In this paper, I will try to defend the offensive interpretation of Augustan imperialism, and argue that Augustus was cruelly aggressive expansionist without stint. Additionally, it will be also suggested that the diplomatic settlement made with the Parthian Kingdom in 20 BC is consistent with offensive imperialism.

Key Words: Roman Empire, Augustus, Expansionism, Defensive Imperialism, Offensive Imperialism, Parthia.

Roma Devleti hem Cumhuriyet Dönemi'nde hem de Augustus ile başlayan İmparatorluk Devri'nde militarizm aracılığıyla, emperyal emeller taşıyan kapsamlı bir yayılma politikası izlemiştir.¹ Yaklaşık 150 yıldır literatürde yer alan ve ilk olarak 19. yüzyılda I. ve III. Napolyon dönemlerini karakterize etmek için kullanılan "emperyalizm" terimi, Latince "*imperium*" (hükmetme/emretme yetkisi) kelimesinden gelmektedir. Roma'nın genellikle eyalet kurma şeklinde ortaya koyduğu yayılmacılık anlayışı ise, özellikle 20. yüzyıldan itibaren emperyalizm kavramı altında incelenmektedir.² Şüphesiz ki, emperyalizmin ne olduğu tartışmalıdır; fakat emperyalizm ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın, Roma emperyal bir idealle bilinen tüm dünyayı (*orbis terrarum*) siyasi ve sosyo-ekonomik bakımdan boyunduruğu altına almak istemiştir. Dolayısıyla, Roma İmparatorluğu'nun emperyalist bir devlet olduğu açıktır. İmparatorluk, genel olarak, diğer ülkeler üzerinde hegemonya kurmayı amaçlayan siyasal bir yapılanma olup, emperyalizm de bu yapıyı destekleyen ve taşıyan ideolojidir.³

Roma İmparatorluğu, Augustus'un *Triumvir*'liği (üçlü yönetim) sonlandırıp tek lider olduğu *Principatus* dönemiyle, yani Roma monarşisinin yeniden doğuşu ile birlikte ortaya çıkmıştır.⁴ İ. Ö. 31'deki Actium Zaferi'nden

¹ Cumhuriyet Dönemi'nde Roma emperyalizminin ortaya çıkışı ve gelişimini konu edinen etkili bir çalışma için bkz. William V. Harris, *War and Imperialism in Republican Rome 327-70 B. C.*, Oxford 1985. Ayrıca, Cumhuriyet Dönemi'nde Lucullus, Sulla, Pompeius, Caesar ve Crassus'un hangi bölgeleri, niçin hegemonya altına almaya çalıştıklarını özetleyen bir anlatım için bkz. Brian Campbell, "Imperialism and Its Failures, 60 BC-AD 14", *A Companion to Roman Imperialism* (Ed. D. Hoyos), Leiden/Boston 2013, s. 170-172.

² *Imperium* terimi Augustus Dönemi'ne kadar farklı anlamlar taşımıştır. Daha erken dönemlerde çoğunlukla *magistratus*'ların gücünü ifade etmek için kullanılan bu terim, Augustus ile birlikte teritoryal içerik de kazanarak, Roma İmparatorluğu anlamına gelen *Imperium Romanum* şeklinde de ifade edilmiştir. Peter Edwell, "Definitions of Roman Imperialism", *A Companion to Roman Imperialism* (Ed. D. Hoyos), Leiden/Boston 2013, s. 41-45; Winfried Baumgart, *Imperialism: The Idea and Reality of British and French Colonial Expansion, 1880-1914*, Oxford 1982, s. 1-3; John S. Richardson, *The Language of Empire: Rome and the Idea of Empire from the Third Century BC to the Second Century AD*, Cambridge 2008, s. 57-145.

³ Richard Alston, "Augustan Imperialism", *A Companion to Roman Imperialism* (Ed. D. Hoyos), Leiden/Boston 2013, s. 197-198.

⁴ Roma İmparatorluğu'nun doğuşu hakkında bkz. Anthony Everitt, *The First Emperor: Caesar Augustus and the Triumph of Rome*, London 2007.

sonra Roma'da hakimiyeti ele geçiren Octavianus, İ. Ö. 28'de Agrippa ile birlikte *consul* seçilerek Roma anayasasını yeniden şekillendirmiş ve yeni bir yönetim şekli kurmuştur. Octavianus, İ. Ö. 27 yılında kendi kontrolündeki eyaletleri *Senatus*'a devretmiş, *Senatus* da şükranlarının bir göstergesi olarak Octavianusa'a *Augustus* (yüce) unvanını vermiş ve onu önemli yetkilerle donatmıştır.⁵ Bu durum, Roma'da yeni bir devlet şekli ve yeni bir siyasi otoritenin ortaya çıkmasına zemin hazırlamış, Roma'yı tarihinde en hızlı ve en sıkı uygulanmış bir yayılma periyoduna sürüklemiştir.⁶ Öyle ki, Augustus'un kırk yılı aşan iktidarında Roma'nın sınırları, Tacitus'un ifadesiyle "okyanus ve uzun nehirlerle belirlenmişti."⁷ Ancak cumhuriyet yönetiminin sonlandırılarak, yerine yeni bir devlet şeklinin oluşturulduğunu gerek Augustus gerekse dönemin bazı yazarları açıkça dile getirmemiştir. Fakat Dio Cassius ve Tacitus'un da ifade ettiği gibi aslında "gizlenmiş" bir monarşinin kurulmuş olduğunu söylemek yanlış olmaz.⁸

Augustus, Roma tarihinde kendisinden öncekilerden de, sonrakilerden de çok daha fazla toprak fethetmiştir.⁹ Emperyal yayılma ve fetihler kurulan yeni rejim açısından merkezi bir öneme sahip olup, dünyayı fethetme ideali dönemin hem edebi hem de mimari eserlerinde de açıkça vurgulanmıştır. Hatta *Res Gestae*'ın Anadolu'daki kopyalarının en başında, Augustus'un başarılı icraatlarıyla Roma İmparatorluğu'nun "tüm dünyayı" fethettiği ifade edilir.¹⁰ Nitekim Augustus Dönemi'nde Mısır'ın alınışı (İ. Ö. 30) ile sivil savaşlar sona ermiş, Arabia Roma'ya bağlanmış (İ. Ö. 24), kuzeybatı Hispania kontrol altına alınmış (İ. Ö. 19), Judaea bir eyalet haline getirilmiş (İ. S. 6), Ethiopia üzerindeki baskı artırılmış, kuzey Afrika'daki kabilelere karşı sayısız seferler düzenlenmiş, Alpler bölgesinde Roma hakimiyeti uygulamaya koyulmuş, Balkanlar Danube'ye (*Istros*) kadar fethedilmiş ve Germania Elbe'ye (*Albis*) kadar ele geçirilmiştir.¹¹

⁵ Velleius Paterculus, *Compendium of Roman History. Res Gestae Divi Augusti* (Trans. F. W. Shipley), Cambridge 1924, VI. 34.

⁶ Alston 2013, 199-200.

⁷ Tacitus, *Annales* (Ed. C. D. Fisher), Oxford 1906, I. 9. 5.

⁸ *RG*, VI. 34; Suetonius, *Lives of the Caesars*, Vol. I: *Julius, Augustus, Tiberius, Gaius, Caligula* (Trans. J. C. Rolfe), Cambridge 1914, II. 28, 2; Ovidius, *Fasti* (Trans. J. G. Frazer), Cambridge 1931, I. 589-590; Dio Cassius, *Historiae Romanae*, Vol. VI: Books 51-55 (Trans. E. Cary- H. B. Foster), Cambridge 1917, 53.1-21; Tacit., *Ann.*, I. 3-4.

⁹ John W. Rich, "Augustus, War and Peace", *Augustus* (Ed. J. Edmondson), Edinburgh 2009, s. 141; Erich S. Gruen, "The expansion of the Empire under Augustus", *The Cambridge Ancient History 2, X: The Augustan Empire 43 BC- AD 69* (Ed. A. K. Bowman, E. Champlin, A. Lintott), Cambridge 1996, s. 189; Neil Faulkner, *Roma: Kartalların İmparatorluğu* (çev. Ç. Sümer), İstanbul 2015, s. 209-210.

¹⁰ Augustus, *Res Gestae Divi Augusti: Monumentum Ancyranum Ankara Anıtı* (çev. Ç. Dürüşken), İstanbul 2009, s. 29.

¹¹ Rich 2009, 141-142; Gruen 1996, 188; Campbell 2013, 175. Augustus Dönemi'ndeki fetihlerin ayrıntılı bir anlatımı için bkz. Gruen 1996, 147-187. Fakat Galatia Krallığı İ. Ö.

Peki, ama Augustus'un doğuda Euphrates (Fırat), batıda ise Ren ve Elbe'nin ötesine kadar uzanan bir coğrafyayı boyunduruğu altına alarak hükmetme şeklinde kendini gösteren bu yayılmacı dış politikası nasıl analiz edilip açıklanmalıdır? Gruen'in deyimiyle, "o, acımasız bir yayılmacı mı yoksa imparatorluğa sınır koymuş tedbirli bir lider miydi? Agresif emperyalizm mi yoksa savunmacı bir politika mı uyguladı?"¹² Başka bir deyişle, Augustus'un dış politikası saldırganlığı esas alan fetih anlayışına mı, yoksa savunma temelli bir emperyalizme mi dayanıyordu? Bu sorular Augustus'un yayılmacı tavrının nedenini ve böylece Roma emperyalizminin doğasını anlamak için son derece önemlidir. Augustus'un dış politikasını açıklamaya çalışan teorileri "savunmacı", "gerçekçi", "ekonomik" ve "ofansif" ("sosyo-dinamik") emperyalizm olmak üzere dört başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan ilk ikisi, Roma'nın genişlemesinin temelde savunma amaçlı olduğunu ileri sürer. Diğer iki yaklaşım ise, saldırgan yayılmacılığı öne çıkarır ve kimi zaman birlikte ele alınır.¹³ Şimdi bu teorileri incelemeye çalışalım.

Roma emperyalizminin nedenini açıklamaya çalışan en eski görüş savunmacı emperyalizm teorisi olup, kimi antik yazarlar tarafından da benimsenmiştir.¹⁴ Bu teoriye göre, Roma Devleti'nin topraklarına toprak katması ya da başkalarının topraklarını ilhak etmesinin başlıca nedeni, olası düşman saldırılarını önlemek veya yenilgiye uğratılmış hasımlarını etkisizleştirerek devletin güvenliğini sağlamaktır. Güvenliğini ve hatta varlığını tehdit eden güçlü komşulara karşı, Roma İmparatorluğu her türlü

25'de vasiyet yoluyla Roma'ya katılmıştır. Bkz. Arnold H. Martin Jones, *The Greek City, from Alexander to Justinian*, Oxford 1940, s. 68-70.

¹² Gruen 1996, 188.

¹³ Dexter Hoyos, "Introduction", *A Companion to Roman Imperialism*, Leiden/Boston 2013, s. 6.

¹⁴ Augustus, her ne kadar yeni bir yönetim şekli oluşturmuş olsa da, yayılmacılık anlayışı bakımından Cumhuriyet Dönemi'nin ideolojisinden çok da uzaklaşmamıştır. Cicero, girilen bütün savaşların Romalılar için kaçınılmaz olduğunu veya haksızlığa uğrayan müttefiklerini savunmak için yapıldığını ifade eder. M. Tullius Cicero, *The Verrine Orations, Vol. I: Against Caecilius, Against Verres, Books 1-2* (Trans. L. H. G. Greenwood), Cambridge 1928, II. 2. 2. Benzer şekilde, Tacitus ve Sallust da Roma'nın emperyal yayılmacılığının savunma amaçlı olduğu ve böylece düzeni sağladığı gerekçesiyle haklılandırmaya çalışırlar. Tacitus, *Agricola, Germania, Dialogue on Oratory* (Trans. M. Hutton, W. Peterson), Cambridge 1914, 30-32; Sallust, *Fragments of the Histories, Letters to Caesar* (Ed., Trans. J. T. Ramsey), Cambridge 2015, 4. 69. Polybius da söz konusu yayılmacılığın nedenini, ekonomik nedenlerin yanı sıra, saldırgan hasımlardan kaynaklanan kaygıya dayandırır. Polybius, *The Histories, Vol. I: Books 1-2* (Trans. W. R. Paton), Cambridge 2010, 1. 10; Polybius, *The Histories, Vol. V: Books 16-27* (Trans. W. R. Paton), Cambridge 2012, 21. 4. Antik yazarların bu konudaki detaylı görüşleri için bkz. Moses I. Finley, "Empire in the Greco-Roman World", *Greece&Roma* 25 (1), 1978, s. 1-15.

tehdidi bertaraf etmek için, yenilgiye uğratılan düşmanın topraklarını ele geçirerek olası öç alma girişiminin önünü kesmeyi amaçlamıştır. Yani Augustus, dış tehditleri önlemek için savunmacı bir politika izleyerek, güvenli sınırlar oluşturmaya çalışmıştır.¹⁵ Bu teoriye göre Romalıların örneğin, Keltler ve Kartacalılar ile savaşmalarının ve çeşitli eyaletler kurarak tampon bölgeler oluşturmaya çalışmalarının ana nedeni, Roma'yı dış saldırılara karşı korumak ve güvenliği sağlamaktır.¹⁶ Fakat Hoyos'un da ifade ettiği gibi, Roma yanlısı bu teorinin makul olup olmadığı dış tehdidin nasıl tanımlanacağına bağlıdır; nitekim birinci ve ikinci Mithridates, III. Macedonia ve I. Kartaca savaşlarının Roma'ya karşı herhangi bir tehdit nedeniyle çıkıp çıkmadığı tartışmalıdır.¹⁷ Ayrıca bu teori, Augustus'un Danube ve Elbe'ye kadar uzanan geniş alandaki sınır tanımayan agresif fetihleri ile de uyumlu değildir. Öyleyse, savunmacı emperyalizm görüşü Augustus'un emperyalist yayılmacılığının nedenini açıklayamaz.¹⁸

Savunmacı emperyalizm teorisinin modern bir varyantı olan gerçekçi görüş, devletlerarası ilişkilerin katı ve acımasız doğasına vurgu yaparak, her devlet gibi Roma'nın da gerek çıkarlarını gerekse güvenliğini muhafaza etmek için yayılmacı politikalar izlediğini öne sürer. Bu görüşe göre, bir devletin güvenliğini sürdürebilmesi için, dış ilişkilerinde baskın ve güçlü olması zorunludur; aksi takdirde daha güçlü olanın hegemonyasına girmek zorunda kalır.¹⁹ Bu yaklaşım pek de savunulabilir değildir; çünkü İ. Ö. 63'de VI. Mithridates etkisizleştirildikten sonra Roma, Akdeniz dünyasının tek hakimi olmuş ve dolayısıyla çıkarlarını ve güvenliğini tehlikeye sokacak bir rakibi kalmamıştı. Demek ki, Roma kendisini ve müttefiklerini savunma amacıyla ya da çıkarlarını ve güç dengelerini korumak için değil, aslında emperyal emellerini uygulamaya koymak maksadıyla topraklarına toprak katma yoluna gitmiştir.²⁰

¹⁵ Hoyos 2013, s. 4-7. Savunmacı emperyalizm teorisinin ilk savunucularının T. Mommsen, T. Frank ve M. Holleaux olduğu kabul edilir. Bkz. Harris 1985, 163. Ayrıca bu teori Syme, Badian ve Sherwin-White tarafından da benimsenmiştir. Ronald Syme, "The Northern Frontier under Augustus", *The Cambridge Ancient History X: The Augustan Empire 44 BC–70 AD* (Ed. S. A. Cook, F. E. Adcock, M. P. Charlesworth), Cambridge 1934, s. 350-354; Ernst Badian, *Roman Imperialism in the Late Republic*, New York/ Oxford 1968; Adrian N. Sherwin-White, *Roman Foreign Policy in the East, 168 B.C. to A.D. 1*, London 1984. Savunmacı emperyalist yaklaşımın detaylı bir anlatımı için bkz. Hans D. Meyer, *Die Aussenpolitik des Augustus und die Augusteische Dichtung*, Cologne 1961, s. 1-13.

¹⁶ Edwell 2013, 47.

¹⁷ Hoyos 2013, 7.

¹⁸ Rich 2009, 149.

¹⁹ Bu görüşü savunan bir çalışma için bkz. Arthur M. Eckstein, "Conceptualizing Roman Imperial Expansion under the Republic: an introduction", *A Companion to the Roman Republic* (Ed. N. Rosenstein, R. Morstein-Marx), Oxford 2006, s. 567- 589.

²⁰ Hoyos 2013, 9-10.

Diğer taraftan, ofansif emperyalizm ya da bazen “sosyo-dinamik” veya “sosyo-patolojik” olarak da adlandırılan teori ise, Roma toplumu ve devletinin *innate* olarak, yani doğası gereği savaşçı, dışarıya karşı şiddet kullanan, açgözlü ve ekonomik anlamda çıkarıcı olduğunu öne sürer. Böylece bu yaklaşım, Augustus’un imparatorluğun sınırlarını alabildiğine genişletme girişimini ve dolayısıyla dış politika anlayışının temelini agresif fetihçiliğe dayandırır. Buna göre, hanedanlık kurma peşinde olan Augustus, sınırsız yayılma hevesiyle saldırgan bir dış politika izlemiş ve neredeyse tüm dünyaya hakim olmayı amaçlamıştır. Roma’nın eskiden beri var olan askeri güç ve savaşa dayalı yayılmasındaki özgüven kaynaklı bu saldırganlık, Polybius tarafından temel bir unsur olarak öne çıkarılmış ve Brunt tarafından da etkili bir şekilde savunulmuştur. Bu teori, hem Augustus’un büyük çaptaki fetihlerini hem de dönemin şair ve yazarlarının askeri zaferlere dayalı genişlemeye yaptıkları vurguyu savunmacı teoriden daha makul bir şekilde açıklar. Çünkü her türlü işlerinde güce büyük önem veren Romalılar için, savaşlar sonucunda elde edilen başarı, ün ve şeref çok değerliydi; temelde Roma’nın savaş ideolojisini şekillendiren bu sosyal *ethos*, iç politikada amansız bir rekabete zemin hazırladığı gibi, dışarıya karşı da agresif bir yayılmayı körüklemiştir.²¹

Roma’nın yayılmacılığını açıklamaya çalışan bir diğer önemli görüş ekonomik emperyalizm teorisidir. Özellikle Harris tarafından savunulan ve ofansif emperyalizm yaklaşımından unsurlar da içeren bu karma görüş, yayılmacılığı temel olarak ekonomik faktörlere bağlar. Başarılı savaşlar ve bunun sonucunda kazanılan yeni topraklar hem Roma toplumunun üst tabakası hem de askerler ve hatta az da olsa *plebs*’ler için önemli maddi kazançlar sağlamaktaydı. Bu görüşe göre, eyaletlerden düzenli olarak toplanan yüksek vergiler, savaşlarda elde edilen yüklü miktardaki ganimetler ve savaş tazminatları gibi kazanımlar Romalıların agresif bir şekilde topraklarına toprak katma hevesini motive eden en önemli etkidir.²²

²¹ Polybius, *Hist.* 1.37.7, 1.3.6, 1.63.9; Peter A. Brunt, *Roman Imperial Themes*, Oxford 1990, 433- 480; Claude Nicolett, *Space, Geography and Politics in the Early Roman Empire*, Ann Arbor 1988, s. 28-30; Josiah Ober, “Tiberius and the Political Testament of Augustus”, *Historia* 31, 1982, s. 306-328; Susan P. Mattern, *Rome and the Enemy: Imperial Strategy in the Principate*, Berkeley/Los Angeles/ London 1999, s. 89-91, 107. Ayrıca bkz. Hoyos 2013, 6, 8-9; Edwell 2013, 47-48; Campbell 2013, 169-170; Rich 2009, 150-151; Craige B. Champion (Ed.), *Roman Imperialism: Reading and Sources*, Oxford 2004, s. 162; Charles R. Whittaker, *Rome and its Frontiers: The Dynamics of Empire*, London 2004, s. 46; Benjamin Isaac, *The Limits of Empire: The Roman Army in the East*, Oxford 1990, s. 387.

²² Harris 1985, 54-58; Neville Morley, *The Roman Empire: Roots of Imperialism*, London/New York 2010, 1. Bölüm. Benzer anlatım için bkz. Campbell 2013, 169; Hoyos 2013, 7-8; Edwell 2013, 47.

Şimdi, bu teorilerden hangisi Augustus Dönemi'nde uygulanan geniş kapsamlı emperyal yayılmacılığı ve dolayısıyla Augustus'un dış siyasetinin doğasını tutarlı ve makul bir şekilde açıklar? Bu makalenin buradaki genel yaklaşımı şudur: Roma'nın yayılmacılığının en temel nedeni, kendisini ya da müttefiklerini savunma amacıyla değil, Augustus'un iktidarını daha da güçlendirerek hanedanlık kurma hevesinden kaynaklanan agresif fetihçiliğinde aranmalıdır. Augustus, Cumhuriyet Dönemi'nin çoğu demokratik uygulamalarını rafa kaldırmış olsa da, o dönemde de uygulanmakta olan Roma savaş ideolojisini sürdürmüştür. Çünkü Augustus, Roma toplumunun kahramanlık ve zaferlere verdiği büyük önemin farkındaydı. Rekabete dayalı iç politikadaki güç elde etme, yani önemli mevkilere yükselme mücadelesinde savaş ve dolayısıyla zafer en önemli araçtı. Roma'da özellikle senatör ve komutanlar sosyal ve politik ilerleme kaydedebilmek için, askeri yetkiler elde etmek ve savaş kazanmak zorunda olduklarını biliyorlardı. Zaferle gelen ün (*laus*) ve şeref (*dignitas*) bir övgü ve prestij kaynağı olarak erdem (*virtus*) kazandırmaktaydı. Hatta Roma'nın topraklarına toprak katma isteği tek başına meşru bir savaş gerekçesi olmasına rağmen, iç politik çekişmelerde sırf öne geçmek amacıyla yayılmacı askeri seferler düzenlemek sık başvurulan bir yoldu.²³

Bununla beraber, Roma'nın dünya görüşü yabancıları küçümser ama kendisini ise, Vergilius'un da şiirsel bir dille ifade ettiği gibi, "sınırsız bir güç" sahibi olarak görürdü. Buna göre Romalıların en temel görevi, başka toplumları yönetmek ve onların düzenini sağlamak, Roma'nın yönetme talebini tanıyanları koruyup, buna karşı çıkanlar ile savaşmaktır.²⁴ Demek ki, Augustus'un imparatorluğun sınırlarını sınırsız bir şekilde genişletmesindeki amaç, Roma topraklarını düşmanlara karşı savunmaktan ziyade, bu sosyal *ethos* doğrultusunda dünyaya hükmetme isteğidir. Augustus, Philippi ve Actium savaşlarından itibaren bunu uygulamaya koymuştur. Onun doğuda Euphrates batıda Danube'den Elbe'ye kadar uzanan fetihlerinde, özellikle yönetici sınıfı peşinden sürükleyen bu "toplumsal *ethos*", yani savaşlardaki başarıyla kazanılan ün, şöhret ve politik güç gibi sosyal değerler asıl belirleyici olmuştur.²⁵ Ancak, böyle bir toplumsal ideoloji ve savaş anlayışının uygulanabilirliği ekonomik bir gücü de zorunlu kılar. O halde, yeni topraklar

²³ Campbell 2013, 169-170; Livy, *History of Rome*, Vol. I: Books 1-2 (Trans. B. O. Foster) Cambridge 1919, 1. pr. 9. Roma toplumunun zafere verdiği değer in ayrıntılı sunumu için bkz. Mary Beard, *The Roman Triumph*, London 2007, s. 42-70.

²⁴ Nitekim Augustus Roma'ya itaat etmeyen komşulardan söz ederken, onların vatanlarını ele geçirdikçe bu itaatsizliğin sona ereceğini ifade eder. *RG*, 26; Virgil, *Ecloques, Georgics, Aeneid*: Books 1-6 (Trans. H. R. Fairclough), Cambridge 1916, *Aeneid* I. 279-280, VI. 850-853. Ayrıca bkz. Campbell 2013, 173.

²⁵ Harris 1985, 2.

kazanarak ganimet elde etme ve vergi toplama gibi ekonomik beklentiler de emperyal yayılmayı dolaylı olarak motive etmiştir.

Augustus'un yayılmacı dış politika anlayışında, onun devletteki statüsü ve iç siyasi hesaplar ve "gereklilikler" önemli rol oynamıştır. Bunlardan ilki, dönemin yazar ve şairlerinin sıklıkla dile getirdiği büyük fetihler beklentisidir. Parthia'nın fethi de kamuoyunda yaratılmış olan bu beklentilerden bir tanesidir.²⁶ Augustus'un bu katı ve yayılmacı politikasında rol oynayan siyasi motivasyonlardan ikincisi ve en önemlisi ise, onun söz konusu sosyal *ethos* gereği büyük bir hanedanlık kurma arzusudur. Çünkü istediği hanedanlığı kurabilmesi için, imparatorluk ailesi üyelerinin ün ve prestij sahibi olmalarını sağlayacak savaşlar kazanmaları gerekliydi. Nitekim kamuoyunda fetih beklentisi oluşturulmasının asıl gayesi de imparatorluk ailesi fertlerine zafer kazanma fırsatı yaratmaktır. Augustus belki de bundan dolayı, İ. Ö. 26/25'deki İspanya Savaşı'ndan sonra seferlere kendisi bizzat katılmamış, Orta Avrupa'daki önemli seferleri Tiberius ve Drusus üstlenmiştir. Böyle önemli görevler Gaius ve Lucius için de tasarlanmış ve Gaius henüz on dokuz yaşındayken, İ. Ö. 20'de Parthlarla yapılan anlaşmadan sonra doğudaki ordunun başına getirilmiştir. Ancak Gaius ve Lucius'un genç yaştaki ölümleri Augustus'un hanedanlık kurma planlarını zora sokmuş, belki de kimi zaman savaş kararından ziyade diplomatik ilişkiler yürütmeyi tercih etmesine neden olmuştur.²⁷

Fakat ofansif emperyalizm teorisine karşı yöneltilen en ciddi eleştiri, Augustus'un Parth Krallığı ile savaşmak yerine agresif de olsa diplomasiyi seçmiş olmasıdır. Bu eleştiriye göre ofansif emperyalizm görüşü, Parthia ile olan ilişkileri tutarlı bir şekilde açıklayamaz; çünkü eğer Augustus, bu görüşün iddia ettiği gibi saldırgan bir fetihçi olmuş olsaydı, Parthlarla olan ilişkileri de böyle bir dış politika anlayışı üzerinden ele alır ve kolaylıkla diplomasi yerine savaşı tercih ederdi.²⁸ İlk bakışta haklı gibi görünse de, bu itirazın üstesinden gelinbilir. Parth Devleti ile Roma İmparatorluğu arasındaki siyasi münasebetler de herhangi bir tutarsızlığa düşmeden ofansif emperyalizm teorisi çerçevesinde açıklanabilir.

Augustus'un Parthia ile diplomatik ilişkiler kurma yoluna gitmiş olmasının nedenini anlamak için, onun Philippi ve Actium savaşlarındaki esas motivasyonuna ve bu savaşlardan sonra eyaletlerin yönetimiyle ilgili aldığı

²⁶ Virgil, *Aeneid*: Books 7-12, *Appendix Vergiliana*, (Trans. H. Rushton Fairclough), Cambridge 1918, VII. 603-606; Virgil, *Georg.* III. 32-33; Horace, *Odes and Epodes* (Ed.-Trans. N. Rudd), Cambridge 2004, *Carm.* 3.5; Propertius, *Elegies* (Ed.-Trans. G. P. Goold), Cambridge 1990, 2.10; Ayrıca bkz. Rich 2009, 152.

²⁷ Rich 2009, 152; Gruen 1996, 161.

²⁸ Rich 2009, 151.

olağanüstü yetkilere bakılması önemlidir. Caesar İ. Ö. 44 yılında öldürüldüğünde, evlatlığı Octavianus'un dikkate değer bir başarısı ve şöhreti yoktu. Fakat o, cesur bir karar vererek Caesar'ın öcünü almak ve daha önemlisi güç kazanmak için Marcus Antonius ile işbirliği yaparak, İ. Ö. 42'deki Philippi Meydan Muharebesi'nde Caesar katillerinin tarihten silinmesini sağladı. Bu savaşın kazanılması her ikisine de büyük bir siyasi güç ve ün kazandırdı. Octavianus ve Antonius, İ. Ö. 36'da II. *Triumvir*'lik bozuluncaya kadar Lepidus'la paylaşmış oldukları Roma Devleti'ni birlikte yönettiler. Fakat Roma'nın kontrolünü tek başına ele geçirme isteği ve her ikisinin de peşinden sürüklendiği sosyal *ethos* nedeniyle Actium'da birbirleri ile savaşa tutuştular. Octavianus bu savaştan da başarıyla çıktı ve böylece Roma'nın tek hakimi oldu.²⁹ Octavianus'un şimdi yapması gereken tek şey, elde ettiği bu gücü anayasal bir zemine oturtturarak meşrulaştırmaktı. O, İ. Ö. 28/27 yıllarında çeşitli ünvanlar ve önemli yetkilerle donatıldı. Fakat Augustus'un dış politika ve emperyal yayılma ile ilgili ele geçirdiği en önemli yetki, askeri birliklerin bulunduğu eyaletlerin kontrolünü tek başına üzerine almasıdır.³⁰ O, bu önemli yetkiyi alır almaz eyaletlerin başında bulunan ve kendisinin atadığı *legatus*'ların zafer alaylarına katılma ve imparatorluk selamlaması haklarını sonlandırmıştır.³¹ Augustus bu kontrol yetkisini söz konusu eyaletlerin sorunlu olduğu ve on yıl içinde buralarda istikrar ve barışı sağlayacağı gerekçesiyle ele geçirmiştir.³² Fakat asıl neden, hanedanlık planlarını sekteye uğratabilecek her türlü engeli bertaraf ederek emperyal yayılmanın önünü açmaktır.³³ Hatta bu yetki yetersiz bulunmuş olmalı ki, İ. Ö. 23/22'de *Imperium proconsulare maius*, yani bütün eyaletlere ve ordulara emretme yetkisini de elde etmiştir.³⁴ Şimdi, bütün bunların ışığında

²⁹ Dio Cassius, *Hist.*, 51.1; Simon Baker, *Eski Roma: Bir İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü* (çev. E. Duru), İstanbul 2015, s. 158-162.

³⁰ Strabo, XVII. 3. 25; Alston 2013, 200-202; Rich 2009, 154-155; Bülent İplikçioğlu, *Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları*, İstanbul 2015, s. 93; Oğuz Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul 2016, s. 222.

³¹ Ama imparatorluk ailesine mensup olanlar bu uygulamanın dışında tutulmuştur. Augustus'un söz konusu hakları diğer kişilerden almasının nedeni, *legatus*'ların rakip haline gelecek güce erişmelerinin önünü keserek iktidarının sürekliliğini her açıdan emniyete alma niyetidir. Bkz. Beard 2007, 297-300; Valerie A. Maxfield, *The Military Decorations of the Roman Army*, Berkeley/Los Angeles 1981, s. 103.

³² Dio Cassius, *Hist.*, 53.13.1. Augustus, eyaletlerle ilgili ilk yetkiyi 10 yılına almış olmasına rağmen, bu süreyi onar yıl uzatarak İ. S. 13'e kadar elinde tutmuştur. Bkz. Rich 2009, 154.

³³ Mesela, ilk Mısır *Praefectus*'u Cornelius Gallus ve Macedonia Eyaleti *Proconsul*'ü Marcus Primus'a karşı açılmış olan davalar, gerçekte bu planın bir parçası olarak başarılı bir şekilde uygulamaya konmuş, böylelikle onların siyasi rakip olmaları önlenmiştir. Bkz. Alston 2013, 201-202.

³⁴ Alston 2013, 201; İplikçioğlu 2015, 92; Tekin 2016, 223.

Augustus'un Parthia Krallığı ile yaşanan sorunları neden diplomatik yollarla çözmeye çalıştığı anlaşılabilir.

Parthlar, İ. Ö. 54/ 53'deki Karrhai (Harran) Savaşı'nda Roma sancaklarını ve çok sayıda Roma askerini ele geçirmişti. Augustus, eyaletlerin kontrolü yetkisini aldıktan sonra, Romalılar için onur meselesi haline gelen ve kamuda yaratılan Parthia'nın fethi beklentisinin de kaynağı olan bu sorunu öncelikleri arasına koymuştu. Augustus'dan önce Roma ile Parth Devleti arasında Armenia'nın hakimiyeti ve Euphrates'in Roma ve Parthia arasında sınır olarak kabul edilmesi konularında bir takım inişli çıkışlı münasebetler olmuştu.³⁵ Fakat Crassus'un Parthlarla yaptığı Karrhai Savaşı'na kadar iki devlet arasında çok ciddi bir sorun çıkmamıştı. Crassus, Pompeius ve Caesar'la birlikte kurdukları I. *Triumvir*'lik yönetiminin üyelerinden birisi (*Triumvir*) olmasına rağmen, Syria Eyaleti valisi olmak istemiş, *Senatus* da bunu kabul ederek onun atamasını yapmıştı. Fakat onun buradaki asıl amacı Pompeius'un VI. Mithridates'e karşı, Caesar'ın da Gallia'da elde ettiği başarıların şöhretini aşacak daha büyük bir başarı kazanmaktı. Parthlarla savaşarak kazanacağı zafer onu da ünlü yapabilir, arzuladığı şöhrete kavuşturabilirdi. Ancak yapılan savaşta Crassus yaşamını kaybetti ve Parthlar Roma sancaklarını ele geçirdi. Ayrıca, çok sayıda Roma askeri esir düşmüş ve Roma artık Armenia Krallığı üzerindeki siyasi etkisini de kaybetmişti.³⁶ Şüphesiz ki, bu savaşın nedeni, savunmacı emperyalizm görüşünün iddia ettiğinin aksine, Armenia'nın siyasal konumu ya da Parthlar'dan kaynaklanan herhangi bir tehdidi savuşturmak değil, şan ve şöhret peşinde koşan Crassus'un sosyal *ethosu* tatmin etme duygusundan kaynaklanmıştır.

Bu dönemde çetin bir iç savaş yaşayan Roma, Crassus'un kaybettirdiğini geri kazanmak için bir girişimde bulunamamıştır.³⁷ İ. Ö. 36'da Antonius, tıpkı Crassus gibi, başarı ve şöhret kazanma hevesiyle Parthlara karşı bir savaşa kalkışmış ama ağır bir yenilgiye uğramıştır. Augustus, Antonius ve Crassus'un kaybettiklerini geri almak için Parth Krallığı ile bir savaşa girişmemiş, bunu diplomatik yollarla çözmeyi tercih etmiştir. Augustus,

³⁵ Cornelius Sulla ile Parthia elçisi Orobazos arasında İ.Ö. 92'de resmi olmayan bir anlaşma gerçekleşmiş ve Euphrates iki devlet arasında sınır kabul edilmiştir. Plutarch, *Lives*, Vol. IV: *Alcibiades and Coriolanus, Lysander and Sulla* (Trans. B. Perrin), Cambridge 1916, *Sulla* V. 4-6; Peter Edwell, "The Euphrates as a Boundary between Rome and Parthia in the Late Republic and Early Empire", *Antichthon* 47, 2013, s. 192; Mehmet Ali Kaya, "Romalılar, Parthlar ve Armenia Krallığı (İ.Ö. 92-İ.S.4)", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIX, 1, İzmir 2004, s. 74; Kevser Taşdöner Özcan, "Augustus Dönemi'nde Armenia: Roma-Parth Hâkimiyet Mücadelesi", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 33, Sayı 56, Ankara 2014, s. 57.

³⁶ Kaya 2004, 74-77.

³⁷ Pompeius ve Caesar arasındaki söz konusu iç çekişmeden sonra, Caesar Parthlara karşı sefer hazırlığı yapmış, fakat buna fırsat bulamadan suikaste uğramıştır. Bkz. Kaya 2004, 78.

agresif bir diplomasi yürütmüş ama savaş tehdidini de hiçbir zaman elden bırakmamıştır. Nitekim Parthlarla savaşmak üzere hazırlık yaptırarak, orduyu komuta etme yetkisini üvey oğlu ve evlatlığı Tiberius'a vermiştir. Tiberius Augustus'un da Suriye'de bulunduğu sırada, İ. Ö. 20'de, Roma sancaklarını ve esirleri geri almayı başarmıştır. Yapılan anlaşma gereği Armenia Roma hakimiyetine girmiş ve Euphrates'in Roma ve Parthia arasında sınır olarak kabul edilmesi durumunda bir değişiklik olmamıştır.³⁸ Doğu ile olan ilişkiler belli bir süre normal şekilde devam etmesine rağmen, Armenia ve Parthlar Roma için sorun olmaya devam etmiştir. Armenia'yı Parthlara bırakmak istemeyen Augustus, Gaius'a daha geniş bir yetki (*maius imperium*) vererek doğudaki ordunun komutanlığına getirmiştir. Bu sırada Roma'nın savaş hazırlığını öğrenen Parthia Kralı, Euphrates'de bulunan bir adada Gaius ile anlaşma yoluna giderek, Armenia'nın içişlerine karışmayacaklarına dair teminat vermek durumunda kalmıştır.³⁹

Ancak, Augustus'un Parthia ile savaşmak yerine diplomatik yollara başvurması, ofansif emperyalizm görüşünü çürütmek için yeterli bir delil teşkil etmez. Çünkü İ. Ö. 20'deki Parthia antlaşması, Roma Devleti'ni olası bir Parth tehdidine karşı savunmak için yapılmamıştır. Aslında hanedanlık kurma planının bir parçası olarak, Tiberius ve özellikle Gaius'un hiç riske girmeden, kolaylıkla güç ve politik meşruiyet kazanmalarını sağlayacak bir fırsatı değerlendirmek için gerçekleştirilmiştir. Bunun içindir ki, sancaklar ve esirlerin geri alınması, şair ve yazarlar tarafından kamuoyunda oluşturulan fetih beklentisini de tatmin edecek şekilde, Roma halkına büyük bir zafer ve başarı olarak sunulmuştur. Ayrıca, Parthlarla yapılan iki savaşta da ağır kayıplar verilmiş ama Parthia fethedilememiştir. Savaştan mağlup ayrılmanın doğuracağı olumsuz sonuçları öngörebilen Augustus, Parthlarla savaşmaktan açıkça çekinmişti.⁴⁰ Geçmişte Crassus ve Antonius'un yenilgiye uğramış olması, onun cesaretini kırmıştır. Çünkü eğer Parthlar ile girdiği bir savaşta başarısız olursa, çok büyük bir itibar kaybına uğramakla kalmaz, siyasi gücünü ve otoritesini, hatta hanedanlık kurma umutlarını tümüyle yitirebilirdi.⁴¹ Yani Parthlara karşı kaybetme korkusu, kazanma umudunu yenmiştir. Hanedanlık kurma planını ve Roma'daki egemenliğini tehlikeye atmak istemeyen Augustus, belki de Parthia'nın fethedilmesi işini o an için zamansız bulmuştur. Parthlarla yapılan antlaşma Augustus'un gözünde belki

³⁸ RG 29. 2; Strabo, XVI. I. 28; Suet. *Aug.* 21. 3; Gruen 1996, 159-160; Tekin 2016, 227; John A. Crook, "Political History, 30 B.C To A.D. 14", *The Cambridge Ancient History 2, X: The Augustan Empire 43 BC- AD 69* (Ed. A. K. Bowman, E. Champlin, A. Lintott), Cambridge 1996, s. 90.

³⁹ Kaya 2004, 83-84; Gruen 1996, 161-162; Dio Cassius, *Hist.*, 55.10.18-20.

⁴⁰ Dio Cassius, *Hist.*, 55.10.21.

⁴¹ Rich 2009, 157; Sherwin-White 1984, 320.

de “geçici” bir uzlaşma olup, Parthia’nın fethi Orta Avrupa tamamıyla ele geçirilinceye kadar ertelenmiş olabilir.⁴² Fakat gerçek şu ki, Parthia daha sonraki dönemlerde de fethedilmemiştir.

Sonuç olarak, Augustus, savunmacı emperyalizm teorisinin öne sürdüğü çizgide bir dış politika yürüttüğü için Parth Devleti ile savaşa kalkışmamış değildir. Kendi siyasi yetki ve kazanımlarını kaybetme kaygısından dolayı böyle bir savaşı göze alamamıştır. Ancak bu durum, Augustus’un saldırgan bir fetihçi olmadığını göstermez, ama emperyal politikaların aslında diplomasi aracılığıyla da yürütülebileceğini gösterir. Ayrıca, Augustus’un kendi el yazısıyla yazdığı ve ölümünden sonra *Senatus*’ta okunduğu iddia edilen vasiyette geçen, Tiberius’a tavsiye niteliğindeki “imparatorluğun sınırları artık daha fazla genişletilmemeli”⁴³ ifadesi de onun aşırı ofansif yayılmacılığı ile çelişmez. Çünkü iktidarının son döneminde dış politika anlayışında köklü bir değişim söz konusu olabilir.⁴⁴ Kaldı ki, zaten böyle bir tavsiyenin varlığı da tartışmalıdır.⁴⁵

⁴² Brunt 1990, 105-106; Gruen 1996, 188.

⁴³ Tacit., *Ann.*, I. 11; Dio Cassius, *Hist.*, 56. 33.5-6.

⁴⁴ Rich 2009, 151.

⁴⁵ Gruen 1996, 188; Ober 1982, 306-328.

KAYNAKÇA

- Alston, R., "Augustan Imperialism", *A Companion to Roman Imperialism* (Ed. D. Hoyos), Leiden/Boston 2013, s. 197-211.
- Augustus, *Res Gestae Divi Augusti: Monumentum Ancyranum Ankara Anıtı* (çev. Ç. Dürüşken), İstanbul 2009.
- Badian, E., *Roman Imperialism in the Late Republic*, New York/ Oxford 1968.
- Baker, S., *Eski Roma: Bir İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü* (Çev. E. Duru), İstanbul 2015.
- Baumgart, W., *Imperialism: The Idea and Reality of British and French Colonial Expansion, 1880-1914*, Oxford 1982.
- Beard, M., *The Roman Triumph*, London 2007.
- Brunt, P. A. *Roman Imperial Themes*, Oxford 1990.
- Campbell, B., "Imperialism and Its Failures, 60 BC-AD 14", *A Companion to Roman Imperialism* (Ed. D. Hoyos), Leiden/Boston 2013, s. 169-180.
- Champion, C. B. (Ed.), *Roman Imperialism: Reading and Sources*, Oxford 2004.
- Cicero, M. T., *The Verrine Orations*, Vol. I: *Against Caecilius, Against Verres*, Books 1-2 (Trans. L. H. G. Greenwood), Cambridge 1928. (The Loeb Classical Library)
- Crook, J. A., "Political History, 30 B.C To A.D. 14", *The Cambridge Ancient History 2, X: The Augustan Empire 43 BC- AD 69* (Ed. A. K. Bowman, E. Champlin, A. Lintott), Cambridge 1996, s. 70-112.
- Dio Cassius, *Roman History*, Vol. VI: Books 51-55 (Trans. E. Cary-H. B. Foster), Cambridge 1917. (The Loeb Classical Library)
- Dio Cassius, *Roman History*, Vol. VII: Books 56-60 (Trans. E. Cary-H. B. Foster), Cambridge 1924. (The Loeb Classical Library)
- Eckstein, A. M., "Conceptualizing Roman Imperial Expansion under the Republic: an introduction", *A Companion to the Roman Republic* (Ed. N. Rosenstein, R. Morstein-Marx), Oxford 2006, s. 567- 589.
- Edwell, P., "Definitions of Roman Imperialism", *A Companion to Roman Imperialism* (Ed. D. Hoyos), Leiden/Boston 2013, s. 39-52.
- Edwell, P., "The Euphrates as a Boundary between Rome and Parthia in the Late Republic and Early Empire", *Antichthon* 47, Cambridge 2013, s. 191-206.
- Everitt, A., *The First Emperor: Caesar Augustus and the Triumph of Rome*, London 2007.
- Faulkner, N., *Roma: Kartalların İmparatorluğu* (Çev. Ç. Sümer), İstanbul 2015.

- Finley, M. I., "Empire in the Greco-Roman World", *Greece&Roma* 25 (1), 1978, s. 1-15.
- Gruen, E. S., "The Expansion of the Empire under Augustus", *The Cambridge Ancient History* 2, X: *The Augustan Empire 43 BC- AD 69*, (Ed. A. K. Bowman, E. Champlin, A. Lintott), Cambridge 1996, s. 147-197.
- Harris, W. V., *War and Imperialism in Republican Rome 327-70 B. C.*, Oxford 1985.
- Horace, *Odes and Epodes* (Ed.- Trans. N. Rudd), Cambridge 2004. (The Loeb Classical Library).
- Hoyos, D., "Introduction", *A Companion to Roman Imperialism*, Leiden/Boston 2013, s. 1-16.
- Isaac, B., *The Limits of Empire: The Roman Army in the East*, Oxford 1990.
- İplikçioğlu, B., *Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları*, İstanbul 2015.
- Jones, A. H. M., *The Greek City, from Alexander to Justinian*, Oxford 1940.
- Kaya, M. A., "Romalılar, Parthlar ve Armenia Krallığı (İ.Ö. 92-İ.S.4)", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIX, 1, İzmir 2004, s. 73- 86.
- Livy, *History of Rome*, Vol. I: Books 1-2 (Trans. B. O. Foster) Cambridge 1919. (The Loeb Classical Library).
- Mattern, S. P., *Rome and the Enemy: Imperial Strategy in the Principate*, Berkeley/Los Angeles/ London 1999.
- Maxfield, V. A., *The Military Decorations of the Roman Army*, Berkeley/Los Angeles 1981.
- Meyer, H. D., *Die Aussenpolitik des Augustus und die Augusteische Dichtung*, Cologne 1961.
- Morley, N., *The Roman Empire: Roots of Imperialism*, London/New York 2010.
- Nicolett, C., *Space, Geography and Politics in the Early Roman Empire*, Ann Arbor 1988.
- Ober, J., "Tiberius and the Political Testament of Augustus", *Historia* 31, 1982, s. 306-328.
- Ovidius, *Fasti* (Trans. J. G. Frazer), Cambridge 1931. (The Loeb Classical Library)
- Plutarch, *Lives*, Vol. IV: *Alcibiades and Coriolanus, Lysander and Sulla* (Trans. B. Perrin), Cambridge 1916. (The Loeb Classical Library)
- Polybius, *The Histories*, Vol. I: Books 1-2 (Trans. W. R. Paton), Cambridge 2010. (The Loeb Classical Library)
- Polybius, *The Histories*, Vol. V: Books 16-27 (Trans. W. R. Paton), Cambridge 2012. (The Loeb Classical Library)

- Propertius, *Elegies* (Ed.- Trans. G. P. Goold), Cambridge 1990. (The Loeb Classical Library).
- Rich, J. W., "Augustus, War and Peace", *Augustus* (Ed. J. Edmondson), Edinburgh 2009, s. 137-164.
- Richardson, S., *The Language of Empire: Rome and the Idea of Empire from the Third Century BC to the Second Century AD*, Cambridge 2008.
- Sallust, *Fragments of the Histories, Letters to Caesar* (Ed., Trans. J. T. Ramsey), Cambridge 2015. (The Loeb Classical Library)
- Sherwin-White, A. N., *Roman Foreign Policy in the East, 168 B.C. to A.D. 1*, London 1984.
- Strabo, *Geography*, Vol. VII: Books 15-16 (Trans. H. L. Jones), Cambridge 1930. (The Loeb Classical Library)
- Strabo, *Geography*, Vol. VIII: Book 17, General Index (Trans. H. L. Jones), Cambridge 1932. (The Loeb Classical Library)
- Suetonius, *Lives of the Caesars*, Vol. I: *Julius, Augustus, Tiberius, Gaius, Caligula* (Trans. J. C. Rolfe), Cambridge 1914. (The Loeb Classical Library)
- Syme, R., "The Northern Frontier under Augustus", *The Cambridge Ancient History X: The Augustan Empire 44 BC– AD 70* (Ed. S. A. Cook, F. E. Adcock, M. P. Charlesworth), Cambridge 1934, s. 340-381.
- Tacitus, *Agricola, Germania, Dialogue on Oratory* (Trans. M. Hutton, W. Peterson), Cambridge 1914. (The Loeb Classical Library)
- Tacitus, *Annales*, (Ed. C. D. Fisher), Oxford 1906.
- Taşdöner Özcan, K., "Augustus Dönemi'nde Armenia: Roma-Parth Hâkimiyet Mücadelesi", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 33, Sayı 56, Ankara 2014, s.55-72.
- Tekin, O., *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul 2016.
- Velleius Paterculus, *Compendium of Roman History, Res Gestae Divi Augusti* (Trans. F. W. Shipley), Cambridge 1924. (The Loeb Classical Library)
- Virgil, *Aeneid: Books 7-12, Appendix Vergiliana* (Trans. H. Rushton Fairclough), Cambridge 1918. (The Loeb Classical Library)
- Virgil, *Eclogues, Georgics, Aeneid: Books 1-6* (Trans. H. R. Fairclough), Cambridge 1916. (The Loeb Classical Library)
- Whittaker, C. R., *Rome and its Frontiers: The Dynamics of Empire*, London 2004.

